

De Dr. P.A. Tiele-Stichting stelt zich ten doel om de wetenschap van het boek in al haar aspecten te bevorderen. Om een nauwere samenwerking tussen alle branches en beroepsgroepen in de wereld van het boek te bewerkstelligen heeft zij een samenwerkingsverband tot stand gebracht waarin wetenschappelijke en marktgelieerde organisaties en instellingen zijn vertegenwoordigd.

AANGESLOTEN ORGANISATIES

Academie der Kunsten, Universiteit Leiden
BNO (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers)
Boekwetenschap en handschriftenkunde, Universiteit van Amsterdam, Leerstoelgroep-
Book and Digital Media Studies, Universiteit Leiden, Masteropleiding-CB
Drukwerk in de Marge, Stichting ~
FOBID, Netherlands Library Forum
KB (Koninklijke Bibliotheek)
Koninklijke Boekverkopersbond
KVVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak)
Letterkundig Museum en Documentatiecentrum (NLMD)
Museum Enschedé
Museum Meermanno
NBV (Nederlandse Boekhistorische Vereniging)
Nederlands Genootschap van Bibliofielen
Nederlandsche Vereeniging van Antiquaren (NVVA)
NUV (Nederlands Uitgeversverbond)
SGKJ (Stichting Geschiedenis Kinderen Jeugdliteratuur)
SIOB (Sectorinstituut Openbare Bibliotheken)
Stichting Lezen
Stichting Handboekbinden
Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam (UBA)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Leiden (UBL)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Utrecht (UBU)
Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam (UB-VU)

WETENSCHAPPELIJKE ADVIESRAAD

Prof. dr. J.A.A.M. Biemans, voorzitter
Prof. dr. J.A. Baggerman
Prof. dr. J. Boter
Prof. dr. J.M.H.J. Hemels
Prof. dr. P.G. Hoftijzer
Prof. dr. A.A. den Hollander
Prof. dr. E.A. Kuitert
Prof. dr. D.H. Schram
Prof. dr. T.H.P.M. Thomassen
Prof. dr. G.A. Unger

Donateurs

De Tiele-Stichting wordt niet gesubsidieerd. Donateurs zijn daarom van harte welkom. Zij ontvangen de *Nieuwsbrief*, worden uitgenodigd voor de Tiele-lezingen en worden op de hoogte gehouden van alle activiteiten van de stichting. Voor een bijdrage van minimaal € 17,50 per jaar wordt u donateur. U kunt zich aanmelden bij het secretariaat van de stichting: info@tiele-stichting.nl.

Sponsors

Amsterdam University Press
Bohn Stafleu van Loghum
CB
Koninklijke Bibliotheek
WPG Uitgevers
De Dr. P.A. Tiele-Stichting is hen zeer erkentelijk voor hun bijdragen.

Nieuwsbrief

De *Nieuwsbrief* van de Dr. P.A. Tiele-Stichting verschijnt onregelmatig, maar tenminste tweemaal per jaar, onder redactie van Maaïke Napolitano –Rietrae en Susan Derksen. Berichten en mededelingen kunt u sturen naar het secretariaat van de stichting of mailen naar info@tiele-stichting.nl.

BESTUUR

Voorzitter
Els van Eijck van Heslinga

Secretaris

Susan Derksen

Penningmeester

Marieke van Delft

Leden

Martijn David
Adriaan van der Weel
Barry Wiebenga
Jan-Peter Wissink

COÖRDINATOR

Maaïke Napolitano

COLOFON

DR. P.A. TIELE-STICHTING
Koninklijke Bibliotheek
Postbus 90407
2509 LK Den Haag

T 070 314 02 92
F 070 314 05 12
E info@tiele-stichting.nl
I www.tiele-stichting.nl

KvK AMSTERDAM 41 20 47 37
POSTBANK 59 90 08
FORTIS BANK 83 00 85 084

BASISONTWERP
Yolanda Huntelaar, Amsterdam

DR. P.A. TIELE-STICHTING

Samenwerkingsverband voor Boekwetenschap in Nederland

NIEUWSBRIEF

11 APRIL: EEN MUZIKALE EN BOEKHISTORISCHE MIDDAG

Op vrijdag 11 april houdt de Tiele-Stichting haar jaarlijkse vergaderingen van Aangeslotenen, de Wetenschappelijke Adviesraad en het Frederik Mullerfonds. Aansluitend is er een interessant middagprogramma georganiseerd dat zal plaatsvinden in de Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam, waar op dat moment een tentoonstelling met het persoonlijke archief van Ramses Shaffy te zien is. In aansluiting op dit thema hebben wij lezingen voor u geselecteerd over Maassluisse liedboekjes (door prof. dr. Louis Grijp) en over de Nederlandse Liederbank van het Meertensinstituut (door drs. Martine de Bruin). Ook reiken wij op deze middag de Tiele-scriptieprijs 2013 uit, toegekend aan de beste scriptie van het afgelopen jaar op het gebied van de boekwetenschap. Ten slotte zal mr. Hans van Keulen een inleiding geven op de tentoonstelling over Ramses Shaffy, die u na afloop kunt bezichtigen. We sluiten de middag af met een High Tea.

WAAR?

Museumcafé, Bijzondere Collecties UvA,
Oude Turfmarkt 129, Amsterdam

HOE LAAT?

De lezingen starten om 13:30 uur en we sluiten rond 15:30 af met de High Tea

AANMELDEN?

U kunt zich uiterlijk aanmelden t/m dinsdag 8 april via info@tiele-stichting.nl

TIELE-LEERSTOELDAG 2013

Hoewel de Leerstoelendag op 29 november jl. ook – evenals voorgaande jaren – plaatsvond in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, hadden de aanwezigen zo nu en dan het gevoel dat zij zich heel ergens anders bevonden. Twee uur lang namen de vier sprekers hen mee op een reis door tijd en ruimte, waarbij iedere spreker een onderwerp uit zijn eigen onderzoeksgebied de revue liet passeren.

Na een welkomstwoord door dr. Els van Eijck van Heslinga, voorzitter van de Tiele-Stichting, was het woord aan prof. dr. Paul Hoftijzer. Hij vertelde over de Nederlandse boekhandel met het buitenland in de zeventiende eeuw en schiep daarmee een beeld van een tijd waarin heel wat afge-reisd, -ge(ruil)handeld en gedrukt werd. Een

v.l.n.r. Paul Hoftijzer, Jos Biemans, Adriaan van der Weel, Arianne Baggerman

nr. 22 - april 2014

De digitale bibliotheek, een Sagrada Familia?

Marco de Niet

In *The Case for Books* (2009) verwijft Robert Darnton de wetenschappelijke bibliotheken dat zij in de jaren '90 verzuimd hebben het initiatief te nemen om gezamenlijk een wereldwijde digitale bibliotheek op te zetten. Hierdoor is het digitaliseren van bibliotheekcollecties vooral een commerciële activiteit geworden van partijen als Google. Het publieke belang om breed toegang te hebben tot digitale bibliotheekcollecties moet nu via onderhandelingen en rechtszaken bevochten worden. Een andere voorvechter van zo'n wereldwijde openbare digitale bibliotheek, Brewster Kahle van The Internet Archive, stelt dat het een taak is van de huidige generatie om de conversieslag van analoog naar digitaal te maken en ervoor te zorgen dat toekomstige generaties universele toegang tot informatie hebben. 'It's doable', zegt hij.

In het Europese project ENUMERATE hebben we een methode ontwikkeld om de voortgang van digitalisering van cultureel erfgoed te meten. Op basis van drie onderzoeksrondes zijn gegevens van archieven, bibliotheken en musea verzameld over de digitaliseringsgraad van hun collecties. Aan de meest recente onderzoeksrunde hebben bijna 1400 erfgoedinstellingen uit Europa deelgenomen, waaronder 444 bibliotheken. Deze geven aan dat 12% van hun collecties inmiddels is gedigitaliseerd, dat zij nog 48% willen digitaliseren en dat 40% niet gedigitaliseerd hoeft te worden. Nu is er op die 12% wel iets af te dingen, omdat dit het gemiddelde is van de totale schattingen van de instellingen. De verschillen in omvang van de fysieke boekcollecties konden niet meegewogen worden, omdat veel bibliotheken de precieze omvang van hun collecties niet kennen. Het percentage van 48% nog te digitaliseren collecties zal ook wel lager uitvallen bij beter onderzoek naar duplicaten in Europese bibliotheekcollecties. Maar als we weten dat massadigitalisering van tekstuele bronnen nu zo'n 10 jaar aan de gang is, en dat de bezuinigingen van de laatste paar jaar de voortgang eerder vert ragen dan versnellen, kunnen we gerust de conclusie trekken dat, ondanks de oproep van Brewster Kahle, digitale conversie ook nog een grote opdracht wordt voor de volgende generatie.

Marco de Niet is directeur van Digitaal Erfgoed Nederland (DEN)

Hannie van Goinga overleden

Op 23 januari 2014 overleed Hannie van Goinga-Van Driel na een kort ziekbed. Voor veel mensen in het vak was zij een goede bekende en ze stond aan het begin van menig loopbaan in de boekenwereld.

Na een studie Geschiedenis aan de Universiteit Leiden, gaf ze les aan verschillende Bibliotheek- en Documentatieacademies. In 1980 verruilde ze de bibliotheekwereld voor de universiteit toen ze werd aangesteld als docent aan de Vakgroep Boek- en Bibliotheek- en Informatiewetenschap van de Universiteit van Amsterdam waar ze tot 2000 aan verbonden bleef. Generaties studenten kregen van haar een degelijke introductie tot de maatschappelijke geschiedenis van het boek in brede zin. Zelf deed ze ook boekhistorisch onderzoek, met name naar de distributie van het boek. Ze promoveerde in 1999 op dit onderwerp met haar proefschrift *Alom te bekomen. Veranderingen in de boekdistributie in de Republiek 1720-1800*. Hiermee vestigde ze haar naam als boekwetenschapper. Een degelijk stuk vernieuwend werk, gebaseerd op vasthoudend onderzoek in archieven, kranten en bibliotheken.

Hannie van Goinga was dertien jaar lang bestuurslid van de Dr. P.A. Tiele-Stichting, waarvan acht jaar secretaris. Bij het vijftigjarig bestaan van de stichting schreef ze een overzicht van de stichting: *De geschiedenis van de Dr. P.A. Tiele-Stichting 1953-2003*, in haar goede, degelijke stijl. Met Hannie van Goinga is een belangrijk boekwetenschapper heengegaan. Rustig en vriendelijk, met stille humor inspireerde ze velen met haar lessen en onderzoek.

Opknopbeurt voor laatste rustplaats P.A. Tiele

In een vorige editie van deze nieuwsbrief was al te lezen dat het 22 januari jl. precies 125 jaar geleden was dat de vermaarde bibliothecaris en bibliograaf Pieter Anton Tiele overleed. Bij toeval kwam een opletende donateur, de heer H. Eijssens, een jaar eerder tot de ontdekking dat diens graf op begraafplaats Soestbergen te Utrecht nog bestond en dat dringende maatregelen nodig waren om te voorkomen dat het plaats moest maken voor de in aanleg zijnde tramlijn naar de Uithof.

Dankzij de inzet van de heer Eijssens, financiële steun van de Tiele-Stichting en

gunstige ruilkoers zorgde ervoor dat Nederlandse boekhandelaren veel buitenlandse boeken mee terug konden nemen. Hoewel bekend is dat de buitenlandse boekhandelsbetrekkingen goed waren, benadrukte Hoftijzer dat er voor een duidelijk en gedetailleerd beeld van deze tijd nog veel onderzoek nodig is in archieven ter plaatse.

Onder leiding van prof. dr. Arianne Baggerman werd de reis voortgezet richting negentiende eeuw, een tijd waarin niet alleen avonturiers naar het buitenland vertrokken en na afloop mooie verhalen publiceerden, maar waarin ook steeds meer mogelijkheden kwamen voor reizen ter ontspanning en vermaak. Er werd veel over deze nieuwe reismogelijkheden geschreven, zowel voor aspirant-reizigers als voor degenen die liever thuisbleven en zodoende als 'leunstoelreizigers' bestempeld konden worden.

Als moderne reiziger werd prof. dr. Adriaan van der Weel in een Parijs' restaurant aan het denken gezet toen gasten die na lunchtijd arriveerden naar de hamburgertent om de hoek werden verwezen. Bij uitgever gaat het er internationaal misschien niet veel anders aan toe: de aandacht van de lezer is meer versnipperd dan ooit en toegang tot een groot aantal digitale bestanden kan belangrijker zijn dan een paar mooie boeken in de kast. Waar het publiek graag 24-uurservice en snelle levering of toegang wil voor weinig geld, is het verstandig als boekproducenten waar nodig hun bedrijfsmodel hierop aanpassen. De vraag is bovendien of de lezer, die graag zelf filtert wat hij te zien krijgt, straks nog behoefte zal hebben aan een uitgever die dergelijke keuzes voor hem maakt.

De reis eindigde in Nederland, waar prof. dr. Jos Biemans de toehoorders een virtuele rondleiding gaf over begraafplaats Soestbergen in Utrecht. Zijn bezoek aan het graf van P.A. Tiele was het uitgangspunt van een verhaal dat maar weinigen zich nog zullen herinneren en dat ter gelegenheid van de 125e sterfdag van Tiele zeker nog eens verteld mocht worden: een beknopte samenvatting van leven en werk van een hardwerkende, ambitieuze, maar tegelijkertijd zeer bescheiden bibliograaf.

TIELE-LEZING 2013 TIJDENS HET KVB-SYMPOSIUM

Op woensdag 27 november 2013 vond het jaarlijkse KVB-Tiele symposium voor het boekenvak 'De staat van het boek' plaats in Amsterdam. De middag ging van start met een cijferoverzicht door Carlo van Baelen (Nederlandse Taalunie). Hij belichtte het literaire grensverkeer tussen Nederland en Vlaanderen, of eigenlijk het gebrek daaraan. Michael van Everdingen (directeur Kbb) besprak de grootse plannen van de Kbb voor de toekomst van de boekhandel. Jef Maes (boek.be) liet nog meer cijfers de revue passeren: hij besprak de zin en onzin van voorraden en hoe deze beter beheerd kunnen worden. Eppo van Nispen (directeur CPNB) vertelde tot slot van het eerste deel in zijn kenmerkende vlotte stijl over de grote gevolgen en de mogelijkheden de consument ertoe over te halen om nét dat ene boek extra aan te schaffen.

Na de pauze sprak Maarten van Steenberg (uitgever van vele sterke non-fictietitels bij Lannoo) de twaalfde Tiele-lezing uit, getiteld: 'Boeken voor de barbaren – Publiceren in het Google-tijdperk'. Van Steenberg betoogde dat we tegenwoordig allemaal een beetje

Maarten van Steenberg

barbaren zijn. We missen het vermogen om ons langdurig op één taak te concentreren en zijn voortdurend op zoek naar nieuwe afleiding om ons bezig te houden. Het is voor uitgever onbegonnen werk om deze ontwikkelingen te willen vertragen of negeren, maar hoe kan een uitgever ervoor zorgen dat zijn boek als een belevenis wordt beschouwd en 'blijft plakken'? Het is belangrijk dat hij weet hoe de lezers reageren op het werk, uitgeven is niet langer een kwestie van uitzenden, maar veel meer van dialoog, multimediaal uitgeven, gesprekken op gang brengen en ruimte bieden voor discussie.

Aan het eind van de middag sprak John Tholen (KVB Young Fellow 2013) over de overeenkomsten en verschillen tussen de veranderingen die de pocket en het ebook in het Nederlandse boekenvak teweeg brachten. Tijdens het symposium werd ook *Van het boek en de rand* gepresenteerd, het derde Boeketje Boekwetenschap. Deze bundel met bijdragen van Arianne Baggerman, Paul Hoftijzer en Adriaan van der Weel is verkrijgbaar via de website van de Tiele-Stichting. Een meer uitgebreide samenvatting van het symposium en achtergrondmateriaal zijn te vinden op de website van de KVB.

NIEUW DEEL IN DE TIELE-REEKS BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSE BOEKHANDEL

Djoeke van Netten, *Koopman in kennis. De uitgever Willem Jansz Blaeu in de geleerde wereld van zijn tijd (1571-1638)* (Walburg Pers), 320 pagina's, 17 x 24 cm, genaaid gebrocheerd, geïllustreerd in kleur en zwart-wit, ISBN 9789057308796, prijs € 29,50

Koopman in kennis is het 15e boek dat verschijnt in de Nieuwe Reeks BGNB, die wordt uitgegeven onder auspiciën van de Tiele-Stichting.

Er is geen drukker-uitgever in Nederland die al eeuwenlang zo veel bekendheid geniet als Willem Jansz Blaeu (1571-1638). De atlas van Blaeu geldt wereldwijd als het hoogtepunt van de historische cartografie, maar de Amsterdamse drukker was in eigen tijd ook tot ver buiten de landsgrenzen beroemd als astronoom, wiskundige en uitgever van wetenschappelijke werken. Deze ten onrechte onderbelichte kant van Blaeu staat centraal in *Koopman in kennis*. Historica Djoeke van Netten laat zien hoe de Amsterdammer zich bewoog in een internationaal netwerk van geleerden. Blaeu handelde in kennis. In een tijd waarin auteursrechten en intellectueel eigendom onbekend waren, had hij veel invloed op de presentatie en verspreiding van kennis. Voor Blaeu waren boeken koopwaar. Hij was een koopman, die zijn leven lang bezig was met commercie, verkoopstrategieën en netwerken.

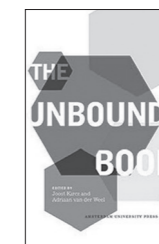
een vakkundige restauratie door steenhouwerij Jansen & Zn., is de gedenksteen op het graf nu opgenomen op de monumentenlijst en kan het de komende jaren bovendien op dezelfde plaats blijven liggen. Om dit te vieren, en de 125 sterfdag van haar naamgever te herdenken, bracht het bestuur met een kleine groep afvaardigden op 22 januari een bezoek aan de gerestaureerde steen en volgde op uitnodiging van de gastvrije medewerkers van de steenhouwerij bovendien een rondleiding door de werkplaats waar de restauratie plaatsvond.

Voor de Tiele-Stichting was dit een unieke kans om P.A. Tiele, bescheiden als hij was, na 60 jaar alsnog te danken voor hetgeen hij voor de boekwetenschap in Nederland heeft betekend. Het is te hopen dat nog menig onderzoeker in zijn voetsporen zal treden in de roerige tijden waarin het boekenvak, bibliotheek- en archiefwezen zich thans bevinden en waarin gedegen onderzoek op het gebied van tekstuele media belangrijker is dan ooit.

The Unbound Book

Naar aanleiding van de internationale conferentie 'The Unbound Book: Reading and Publishing in the Digital Age', in 2011 georganiseerd in Den Haag en Amsterdam, zijn de bijdragen van een aantal sprekers verder uitgewerkt in een essaybundel. *The Unbound Book*, verschenen bij Amsterdam University Press, werd samengesteld door Adriaan van der Weel (Universiteit Leiden) en Joost Kircz (Hogeschool van Amsterdam). In het boek komen verscheidene factoren rond het boek aan de orde: van schrijver tot uitgever en van lezer tot boekhandel. In het bijzonder wordt de vraag gesteld wat de digitale revolutie zou betekenen voor het

papieren boek. Hoe zal de digitale toekomst van de grote hoeveelheid tekst en beeld die nu nog wordt aangeduid als 'boek' eruit zien? U kunt het boek bestellen op www.aup.nl